

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ

**ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконала: студентка 2 курсу 261М групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Войлакова Ірина Іванівна

Керівник професор Андрієвський Б.М.
Рецензент доцент Мироненко О.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Психологічні аспекти формування пізнавальної діяльності учнів початкової школи	6
1.2. Сутність пізнавального інтересу, види та рівні	16
РОЗДІЛ 2. УМОВИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	30
2.1. Сучасний стан розвитку пізнавального інтересу в учнів початкової школи	30
2.2. Результати діагностики пізнавального інтересу в учнів початкової школи.....	35
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	51
ДОДАТОК А.	51
ДОДАТОК Б.	52
ДОДАТОК В.....	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним з ключових завдань, що стоять перед початковою ланкою загальної середньої освіти є формування в учнів основ вміння вчитися і здатності до організації своєї діяльності - вміння сприймати, ставити цілі і дотримуватися їх у навчальній діяльності, планувати свою діяльність, здійснювати її контроль і оцінку, взаємодіяти з педагогом і однолітками в освітньому процесі. Все це неможливо без виховання пізнавальної активності дитини в тій діяльності, яку вона виконує. Одним з факторів, що впливають на пізнавальну активність дітей молодшого шкільного віку, є пізнавальний інтерес.

У педагогічних і психологічних дослідженнях вказується, що проблема пізнавального інтересу відрізняється особливою практичною значущістю і надає широкі можливості для наукових досліджень.

Достатньо широке освітлення в педагогічній і психологічній літературі пізнавальний інтерес та його розвиток, де його визначають як фундаментальну умову виконання будь-якої діяльності описували С.Т. Шацький, В.Н. М'ясищев, В.Г. Іванов, Н.Г. Морозова. Аспект двостороннього характеру досліджували С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, А.Л. Леонтьєв, Н.Ф. Талізін. В дослідженнях пізнавального інтересу як логічно взаємозв'язаного з конкретною діяльністю йдеться у наукових роботах П.Ф. Каптерева, Е.Г. Юдіна, В.С. Швирева, Л.П. Буєвої, А.Н. Леонтьєва, В.П. Зинченко. А дослідники М.Н. Скаткіна, Г.І. Щукіна, А.М. Матюшкіна, Л.А. Аристова, В.С. Біблер, А.В. Брушлинський, Г.А. Давидова розглядали формування пізнавального інтересу і організація цього процесу в цілому.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність засобів формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Визначити психологічні аспекти формування пізнавальної діяльності учнів початкової школи;
2. Уточнити сутність пізнавального інтересу, види та рівні;
3. Дослідити сучасний стан розвитку пізнавального інтересу в учнів початкової школи;
4. Обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови та засоби формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи.

Об'єкт дослідження – освітній процес початкової школи.

Предмет дослідження – засоби формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи.

Для реалізації мети та вирішення поставлених завдань застосовувалися **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез, класифікація, систематизація, порівняння та узагальнення – для з'ясування стану досліджуваної проблеми у сучасній теорії та практиці, уточнення сутності базових понять дослідження, визначення змісту та структури пізнавального інтересу, його видів та рівнів, обґрунтування та забезпечення психолого-педагогічних умов формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи, визначення засобів формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи; *емпіричні*: діагностичні (психолого-педагогічне спостереження, анкетування); педагогічний експеримент з аналізом здобутих результатів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота пов'язана темою напрямку наукових досліджень

кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

Уточнено теоретичний зміст поняття «пізнавальний інтерес»; досліджено його види та рівні; аспекти формування пізнавальної діяльності учнів початкової школи;

Вперше обґрунтовано ефективність системи засобів формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у вдосконаленні системи засобів формування пізнавального інтересу в учнів початкової школи. Результати дослідження можуть бути використані вчителями початкової школи, викладачами педагогічних факультетів та університетів, здобувачами освіти спеціальності 013 Початкова освіта.

Апробація результатів дослідження: основні положення і результати дослідження обговорено на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, а також здійснено шляхом їх оприлюднення у збірці студентських наукових праць «Магістерські студії» (публікація «Педагогічні умови формування пізнавальних інтересів учнів початкової школи»).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Рукопис дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (45 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи – 53 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Психологічні аспекти формування пізнавальної діяльності учнів початкової школи

Завдання сучасного навчання полягають не тільки в тому, щоб забезпечити засвоєння школярами вимоги освітніх програм, але і в тому, щоб стимулювати їх в розвитку. Особливе значення в початкових класах має робота над розвитком дітей, яка є фундаментом подальшого становлення особистості школяра. Загальновідомо, що особистість розвивається тільки в процесі своєї діяльності.

Поняття «діяльність» розглядалося в різних працях педагогів і психологів. Так, Р.С. Немов визначає діяльність як «специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, включаючи самого себе й умови свого існування» [25]. І.А. Зимня під діяльністю розуміє «динамічну систему взаємодій суб'єкта зі світом, в процесі яких відбувається виникнення і втілення в об'єкті психічного образу і реалізація опосередкованих ним відносин суб'єкта в предметній дійсності» [12]. У трактуванні, запропонованому О.М. Леонтьєвим, діяльність представлена як дії, які мають певну мету, що складаються з ряду операцій і мають результат, обмежений рамками конкретних умов [26].

Діяльність - це і активне ставлення до навколишньої дійсності, що виражається у впливі на неї. У діяльності людина створює предмети матеріальної і духовної культури, перетворює свої здібності, зберігає і удосконалює природу, будує суспільство, створює те, що без його активності не існувало б в природі. Творчий характер людської діяльності проявляється в тому, що завдяки їй він виходить за межі своєї

природної обмеженості, тобто перевершує свої ж гіпотетично зумовлені можливості. Внаслідок продуктивного, творчого характеру своєї діяльності людина створює знакові системи, знаряддя впливу на себе і природу. Користуючись цими знаряддями, вона побудувала сучасне суспільство, міста, машини, з їх допомогою створила нові продукти споживання, матеріальну і духовну культуру, і, в кінцевому рахунку, перетворила саму себе. Історичний прогрес, що мав місце останні кілька десятків тисяч років, зобов'язаний своїм походженням саме діяльності, а не вдосконаленню біологічної природи людей [5].

У молодшому шкільному віці основною діяльністю є пізнавальна діяльність. Проблема формування пізнавальної діяльності виникла давно і до сьогоднішніх днів є однією з найактуальніших. У нашій країні проблеми розвитку пізнавальної діяльності стали розроблятися в 60-і роки ХХ століття з метою удосконалення навчальної діяльності учнів. Великий внесок у вирішення цієї проблеми внесли роботи А.В. Брушліського, В.В. Давидова, П.Я. Гальперіна, З.І. Калмикова, Н.А. Менчинскої, і багатьох інших вчених. Пізнавальна діяльність - свідомо діяльність суб'єкта, спрямована на придбання інформації про об'єкти і явища реальної дійсності, а також конкретних знань [14]. У працях А. Н. Леонтьєва пізнавальна діяльність людини визначається як своєрідний сплав інформаційних процесів і мотивації, як спрямована, виборча активність пошуково-дослідницьких процесів, що лежать в основі придбання та переробки інформації.

А. Н. Леонтьєв в пізнавальній діяльності людини виділяє два аспекти:

1) інформаційний (сприйняття, зберігання, перетворення і використання інформації);

2) мотиваційний (активність і спрямованість думки, що визначаються інтересами і цінностями орієнтації особистості).

Структура пізнавальної діяльності, як і будь-якої діяльності взагалі, включає в себе мотивацію, проблему, реалізацію, контроль і самоконтроль, оцінку і самооцінку. У працях сучасних вчених пізнавальна діяльність розглядається як підсистема процесу навчання з властивою їй внутрішньою структурою. У ній первинне значення мають цілі і мотиви, які породжуються пізнавальними потребами і потребами в досягненнях [26]. Розглядаючи пізнавальну діяльність як безперервний процес, можна виділити наступні етапи:

1. Виділення пізнавальної мети, тобто вміння знайти мету в структурі навчальної ситуації.
2. Вибір і застосування способів дії, що призводять до вирішення поставленого завдання.
3. Контроль над ходом виконання завдання і аналіз повноти досягнення мети.

Ш. Амонашвілі в структурі пізнавальної діяльності учнів виділяє: мотив як рушійну силу пізнавальної активності учнів; об'єкт пізнання, що має дидактично організовану форму; способи і засоби дії з об'єктом з метою його засвоєння (як зробити так, щоб забезпечити краще сприйняття, розуміння і запам'ятовування навчального матеріалу); роль педагога між пізнавальними силами учня і об'єктом засвоєння; результат пізнавальної активності [2].

Виходячи з основних функцій діяльності, А.М. Матюшкін умовно виділяє два типи: адаптивний, що забезпечує пристосування особистості до умов середовища, що змінюється, і продуктивний - «нададаптивний», що виходить за межі необхідного рівня адаптації. В продуктивній пізнавальній діяльності, на підставі особливостей саморегуляції суб'єкта, так само виокремлюються три рівні: активність уваги, що виникає внаслідок новизни стимулу, провокуючого пошукову діяльність; дослідницька пізнавальна діяльність як відповідь (реакція) на природну

або штучно створену в умовах навчання ситуацію; особистісна активність як стійкий прояв «інтелектуальної ініціативи» [22].

Зміст пізнавальної діяльності визначається тими знаннями, які набуває людина в процесі пізнання. Знання - це отримана і перероблена за допомогою пізнавальних процесів інформація, що оточує людину у зовнішньому і внутрішньому світі. Вони існують у формі образів, уявлень, думок, ідей, теорій, концепцій, гіпотез, проектів. Всі ці форми є продуктом сенсорних, перцептивних і інтелектуальних процесів, на основі яких здійснюється пізнавальна діяльність. Велике значення для стимуляції пізнавальної діяльності має пізнавальний інтерес. Пізнавальний інтерес представляє собою особливий емоційно забарвлений психічний стан людини, який спонукає її активно вивчати навколишній світ і самого себе.

При наявності інтересу процес пізнання стає привабливим і плідним, він захоплює людину цілком і робить його життя осмисленим і цілеспрямованим. Елементами пізнавальної діяльності, які ведуть до її активізації, є:

- 1) емоційна діяльність на рівні сприйняття подій і формування уявлень (обумовлюється психолого-віковими особливостями учнів);
- 2) розумова діяльність (на рівні теоретичного осмислення ними явищ і фактів) [18].

Активізація пізнавальної діяльності учня без розвитку його пізнавального інтересу не тільки важка, але практично і неможлива, ось чому в процесі навчання необхідно систематично розвивати і зміцнювати пізнавальну діяльність учнів і як важливий мотив навчання, і як стійку рису особистості. За Т.І. Шамовою «пізнавальна активність розглядається як якість діяльності особистості, яка виявляється у ставленні учня до змісту і процесу діяльності, в прагненні його до ефективного оволодіння знаннями і способами діяльності за

оптимальний час, в мобілізації морально-вольових зусиль на досягнення навчально-пізнавальних цілей». Пізнавальна активність відображає певний інтерес молодших школярів до отримання нових знань, умінь і навичок, внутрішню цілеспрямованість і постійну потребу використовувати різні способи дії до отримання знань, розширенню знань, розширення кругозору [33].

Пізнавальна активність носить пошуковий характер. Під її впливом у людини постійно виникають питання, відповіді на які вона сама постійно і активно шукає. При цьому пошукова діяльність школяра відбувається з захопленням, він відчуває емоційний підйом, радість від вдалих спроб. Пізнавальна активність позитивно впливає не тільки на процес і результат діяльності, а й на перебіг психічних процесів - мислення, уяви, пам'яті, уваги, які під впливом пізнавального інтересу набувають особливу активність і спрямованість [24].

Також, одним з показників, який впливає на успішне формування пізнавальної діяльності, є самостійність.

Самостійність визначається як властивість особистості та характеризується двома взаємопов'язаними факторами: сукупністю знань, умінь і навичок, якими володіє особистість, і її ставленням до процесу діяльності, її результатами і умовами здійснення, а також до зв'язків з іншими людьми [26].

Самостійність означає відповідальне ставлення людини до своїх вчинків, здатність діяти свідомо в будь-яких умовах, приймати нетрадиційні рішення, а також незалежність, свободу від зовнішніх впливів, примусів, можливість існування без сторонньої допомоги або підтримки. Незалежність, рішучість, ініціативність — є основними характеристиками самостійності [12].

Таким чином, пізнавальна діяльність - це свідома діяльність суб'єкта, яка спрямована на придбання інформації про об'єкти та явища реальної дійсності, а також конкретних знань.

Структура пізнавальної діяльності включає в себе мотивацію, проблему, реалізацію, контроль і самоконтроль, оцінку і самооцінку. Пізнавальна діяльність є однією з провідних форм діяльності дитини, яка стимулює навчальну, на основі пізнавального інтересу.

Молодший шкільний вік охоплює період життя від 6 до 11 років та визначається найважливішою обставиною в житті дитини - його входженням в шкільну систему. У цей час відбувається інтенсивний біологічний розвиток дитячого організму. Входження дитини в шкільну систему дає початок не тільки переходу пізнавальних процесів на більш високий рівень розвитку, але і виникненню нових умов для особистісного розвитку дитини [19].

З кожним роком відбуваються зміни в розвитку дитини. кожен вік визначає розвиток пізнавальних процесів. Багато вчених вважають, що дуже важливо звертати увагу на особливості розвитку пізнавальної діяльності особливо на початковому етапі навчання. В молодшому шкільному віці діти мають значні резерви, тому молодший шкільний вік співвідносять з моментом входження в школу. І до цього часу, як правило, дитина готова до систематичного навчання в школі. Його психічний і фізичний розвиток досягають певного рівня, який дозволяє навчатися дитині в школі. Молодший школяр має великий потенціал до розвитку пізнавальних процесів, пізнавальної діяльності [6]. Сприйняття є основою пізнавальної діяльності, тому нормальний розумовий розвиток дитини неможливий без опори на повноцінне сприйняття. Сприйняття учнів на початку молодшого шкільного віку тісно пов'язане з діями, з практичною діяльністю дитини.

Сприйняти предмет - значить, щось робити з ним, взяти, обшукати його. Сприйняття на даному рівні психічного розвитку ще не є в повній мірі особливою, специфічною діяльністю, має свої спеціальні пізнавальні цілі [4]. Характерною рисою сприйняття є складність в диференціюванні сприймання інформації. Молодші школярі допускають помилки при сприйнятті подібних за тим чи іншим властивостями об'єктів. Часто вони роблять помилки при сприйнятті букв рідної мови, плутаючи їх в написанні. Молодший школяр сприймає предмет добре, коли він орудує ним [12].

Не менш важливу роль у розвитку пізнавальної діяльності відіграє пам'ять. Вона, як і всі інші пізнавальні процеси, зазнає зміни. Молодші школярі схильні до механічного запам'ятовування, особливо на перших порах навчання. З плином часу особливості пам'яті дитини починають змінюватися. Суть цих змін полягає в тому, що пам'ять дитини поступово набуває рис довільності, стаючи свідомо регульованою і опосередкованою. Опора на мислення, використання різних способів і засобів запам'ятовування перетворюють пам'ять молодшого школяра в справжню психічну функцію, усвідомлену, опосередковану, довільну. Протягом усього молодшого шкільного віку зростає роль довільної пам'яті. Характерними особливостями пам'яті молодшого школяра на початку навчання є те, що молодші школярі краще запам'ятовують наочний матеріал, і запам'ятовування слів, що позначають предмети відбувається краще, ніж слів, що позначають абстрактні поняття [12]. Пам'ять у молодшому шкільному віці розвивається під впливом навчання в двох напрямках - посилюється роль і питома вага словесно-логічного, смислового запам'ятовування, і дитина опановує можливістю свідомо керувати своєю пам'яттю і регулювати її прояви.

В цілому пам'ять дітей молодшого шкільного віку є досить хорошою, і це в першу чергу стосується механічної пам'яті, яка за перші

три - чотири роки навчання в школі прогресує досить швидко. В меншій мірі використовується опосередкована, логічна пам'ять, так як в більшості випадків дитина яка зайнята навчанням, працею, грою і спілкуванням, цілком обходиться механічною пам'яттю [12]. Процес навчання молодшого школяра висуває певні вимоги і до уяви дитини. Основний напрямок у розвитку дитячої уяви, як вважає М.В. Гамезо, це перехід до більш правильного і повного відображення дійсності на підставі відповідних знань. На перших порах уява молодшого школяра є творчою і довільною. Як правило, з віком посилюється реалізм уяви. Характерною особливістю уяви молодшого школяра є опора на конкретні предмети. Образ, створюваний першокласником ще розпливчастий і сповнений деталей, які він придумав сам і які не були зазначені в описі. Але вже в другому класі учень обмежує це і відтворює образ реальними деталями і чітко розміщує їх.

Створювані образи виникають відповідно поставленим завданням. Уява молодшого школяра формується в процесі його навчальної діяльності під впливом її вимог. Уява молодших школярів, з одного боку, поступово звільняється від впливу безпосередніх вражень, що і надає йому творчий характер. З іншого боку, посилюється реалізм їх уяви, пов'язаний з розвитком здатності контролювати і оцінювати образи уяви з позиції логіки, законів об'єктивного світу [8].

Мислення розвивається в процесі навчання. З початком систематичного шкільного навчання мислення висувається в центр психічного розвитку дитини. У період молодшого шкільного віку мислення дитини починає переходити на якісно новий етап розвитку. У цей період здійснюється перехід від наочно-образного мислення до словесно-логічного. Безумовно, на початку даного періоду наочно-образне мислення є переважаючим.

Основною формою мислення на початку молодшого шкільного віку є мислення, що спирається на наочність. У навчанні розвивається здатність до міркування, висновків. Поки дитина не отримає будь-яких наукових знань, вона буде підвладна образно-зоровому вираженню. З плином часу дитина отримує знання необхідні для логічного пояснення, аналізу, що і буде характерним проявом словесно - логічного мислення [8].

З розвитком мислення пов'язаний і розвиток мови. З вступом дитини в школу відбувається збільшення словникового запасу, а також стає більш точним значення слів. У процесі навчання у молодшого школяра розвивається вміння слухати іншу людину протягом тривалого часу, а саме вчителя. У молодшого школяра розвивається навичка говоріння вголос, в той час як у дошкільника відбувався розвиток мови "про себе". У молодшому шкільному віці дитина оперує мовою як здатністю висловлювати свої думки, ідеї та бажання. Простий дитячий малюнок в дошкільному віці є своєрідною передумовою розвитку писемного мовлення в молодшому шкільному віці. Мова в процесі навчання розвивається шляхом читання вголос і розповідей про свої враження. Таким чином, мова відіграє дуже важливу роль у розвитку молодшого школяра. Використання грамотної мови вимагає певного розвитку інших пізнавальних процесів, що є основною і головною задачею цього періоду [4].

Основною особливістю уваги є слабкість довільної уваги. Можливості вольового регулювання уваги в молодшому шкільному віці обмежені. Крім цього, довільна увагу молодшого школяра вимагає короткої «близької» мотивації (перспективи отримати п'ятірку, заслужити похвалу вчителя, краще за всіх впоратись з завданням). Значно краще в молодшому шкільному віці розвинена мимовільна увага. Початок навчання в школі стимулює її подальший розвиток. Усе нове,

несподіване, яскраве, цікаве привертає увагу учнів. Мимовільна увага стає особливо концентрованою і стійкою тоді, коли навчальний матеріал відрізняється наочністю, яскравістю, викликає у школяра емоційне ставлення. Тому найважливішою умовою організації уваги є наочність навчання, широке застосування різних наочних посібників, ілюстрацій, малюнків, макетів, муляжів. Однак молодші школярі досить вразливі, тому дуже яскраві наочні зображення іноді можуть створити такий сильний осередок обурення в корі головного мозку, що внаслідок цього загальмується всяка можливість розуміти пояснення, аналізувати і узагальнювати матеріал [6].

Успішність учня в навчанні в багатьох випадках визначається його навчальними мотивами. Основним завданням навчання на початковому етапі є розвиток позитивної мотивації до навчання в цілому. Дослідження багатьох вчених підтверджують той факт, що встановлені мотиви в молодшому шкільному віці є запорукою якісного навчання на наступних етапах розвитку. У молодших школярів на даному етапі розвитку формується стійка структура мотивів, у якій мотиви навчальної діяльності стають провідними.

На початку навчання важливу роль в розвитку мотивації відіграє похвала вчителя, потім підвищується інтерес до оцінок і до кінця початкового етапу навчання думка колективу відіграє істотний вплив на розвиток мотивації. Широкими соціальними мотивами є мотиви, що підвищують самооцінку учнів (молодші школярі хочуть отримати схвалення або похвалу від учителя, бажання отримати гарні оцінки); мотиви лідерства, а саме бажання бути серед перше, бути кращим в класі. Основним спонукальним чинником навчання для молодших школярів є оцінка [5].

Розвиток пізнавальних здібностей пов'язаний з тим, що кожна дитина проходить свій шлях розвитку, набуваючи на ньому різні

типологічні особливості вищої нервової діяльності. Індивідуальний підхід створює найбільш сприятливі можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і здібностей кожного учня [5].

Таким чином, молодший шкільний вік - один з найважливіших періодів життя людини. На цьому етапі розвитку учні накопичують знання про навколишній світ. У розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів важливу роль відіграють такі пізнавальні процеси, як пам'ять, увага, сприйняття, мислення.

1.2. Сутність пізнавального інтересу, види та рівні

Пізнавальний інтерес - це стійке прагнення особистості до цілеспрямованої активно-пізнавальної діяльності по відношенню до об'єктів, що мають для неї важливе значення. Під терміном «пізнавальний» ми будемо розуміти «те що відноситься до процесу пізнання, тобто до процесу придбання істинних знань».

Саме в шкільні роки, як стверджує Г. І. Щукіна, пізнавальний інтерес набуває особливої значущості, «коли вчення стає фундаментальною основою життя, коли до системоутворюючого пізнання дитини, підлітка, юнака притягнуті спеціальні установи і педагогічно підготовлені кадри» [2].

Аналіз існуючих робіт показав, що увага до питання пізнавального інтересу існувало ще в працях давньогрецьких філософів. Вони, намагаючись дати трактування загального поняття «інтерес» неминуче пов'язували його з пізнанням навколишнього світу і прагненням до цього пізнання. Надалі проблеми інтересу аналізувалася в соціології, психології, педагогіці та інших науках. А.Г. Здравомислов вважає, що інтерес є однією з структурних ланок певного ланцюга - «необхідність-

потреба-інтерес-мета-свобода» [23]. У В.Н. Лавриненко - як особлива спрямованість суб'єкта, що визначає його дії [28].

Особлива увага до вивчення інтересу можна відзначити в психолого-педагогічних дослідженнях, в яких він позначається як:

- одна з умов виникнення мотивації поведінки і діяльності [23];
- спрямованість, що робить вплив на існуючу дійсність [16];
- специфічна пізнавальна спрямованість особистості [29];
- активне емоційно-пізнавальне ставлення до світу [27];
- схильність звертати увагу на певні об'єкти, прагнення знайомитися з ними [22];
- як зосередження уваги, забарвлене позитивною емоцією [24].

Як бачимо, єдиного визначення поняття інтересу, як психологічного феномена немає. Проаналізувавши існуючі, можна відзначити точки зору різних дослідників: по-перше, будь-який інтерес пов'язаний з діяльністю або суспільними відносинами; по-друге, інтерес пов'язаний з потребами людини; по-третє, інтерес проявляється позитивними переживаннями щодо об'єкта інтересу.

Вивченням сутності пізнавального інтересу в сучасній вітчизняній педагогіці займалися В.В. Бондаревський, С.В. Герасимов, А.К. Маркова, Т. І. Шамова, Г. І. Щукіна та ін. Розглянемо точки зору зазначених та деяких інших авторів.

У значній кількості досліджень інтерес розглядається як особистісна спрямованість. Так, в працях Г.І. Щукіної, яка поклала початок новому етапу вивчення пізнавального інтересу, він трактується як виборча спрямованість особистості на процес пізнання. Схоже визначення є і в роботі Ф.К. Савіної. Авторка пише, що пізнавальний інтерес являє собою особливу виборчу спрямованість особистості на процес пізнання, виборчий характер якої виражений в тій чи іншій предметній області знань [7]. Аналізуючи роботи вітчизняних педагогів і

психологів, присвячених пізнавальному інтересу, С.В. Дудчик пропонує виділити кілька напрямків його дослідження. Зазначені напрями дуже тісно перегукуються один з одним, тому така класифікація може вважатися досить умовною. Крім того, представляючи її, автор не показує істотних відмінностей одного підходу від іншого.

У більшості існуючих досліджень пізнавальний інтерес, розглядається так само, як і інтерес в цілому, а саме - як особистісна спрямованість або схильність, пов'язана з потребами індивіда [7]. Але це особливий вид інтересу, ключовим аспектом якого є сам процес пізнання, з усіма його особливостями.

Н.К. Постникова пише, що рушійною силою пізнавального інтересу є увага і мислення. Вони дозволяють зрозуміти і передбачити результат, стимулюють прояв наполегливості і самостійності. Пізнавальний інтерес, це не просто інтерес до якогось об'єкту, це спрямованість на вивчення чогось невідомого. Він може проявлятися в дитячих питаннях, емоційному реагуванні на об'єкт пізнання і т.п. [5].

Схожу позицію можна спостерігати у видатного педагога Ш. Амонашвілі: пізнавальний інтерес - це форма пізнавальних прагнень, спрямованості особистості на пошук, осягнення секретів, обговорення проблеми [2].

Акцент на мотиваційному компоненті пізнавального інтересу роблять А.Н. Леонтьєв, Н.Г. Морозова та ін. З точки зору А.Н. Леонтьєва тільки спонукальний мотив може зробити навчальний предмет цікавим, стати «сферою цілей учнів». У Н.Г.Морозовой інтересом є змістовна сторона мотиву, а, отже, він відрізняється безпосередньо пізнавальною мотивацією. При цьому сам пізнавальний інтерес описується як емоційно-пізнавальне ставлення до предмету або до безпосередньої вмотивованої діяльності.

Докладний аналіз пізнавального інтересу і його залежності від рівня розвитку мотивації навчання зроблений А.К. Марковою. Вона вважає, що пізнавальний інтерес є наслідком формування розвитку мотиваційної сфери учня [34].

У науковому дослідженні О.В. Науменко пізнавальний інтерес трактується як інтегративна якість особистості, що робить вплив на здатність до розширення сфери пізнання, переносу активного пізнання з одного об'єкта на інший, що виявляється в пізнавальній діяльності [29].

Підводячи підсумок аналізу підходу до пізнавального інтересу можна відзначити наступне:

- пізнавальний інтерес завжди пов'язаний з діяльністю;
- він передбачає наявність прагнення проникнути в суть явищ, вивчити непізнане, незвідане для суб'єкта;
- в ньому активно задіяні всі пізнавальні процеси;
- він передбачає наявність емоційного відгуку, емоційного ставлення до об'єкта;
- він сприяє повноцінному пізнанню, вивченню явищ навколишньої дійсності.

Важливим питанням, в контексті вивчення даної теми, є питання про структуру пізнавального інтересу, його основних компонентів, які далі можуть виступати в якості основи для оцінки рівня його розвитку.

Г.І. Щукіна пропонує виділити:

- інтелектуальний компонент - виявляється в спрямованості на пізнання об'єкта, в прагненні проникнути в його сутність;
- емоційний компонент - як емоційно-позитивне ставлення до предмету;
- вольовий компонент - як здатність зосередитися на об'єкті, застосувати зусилля для досягнення поставленої мети [27].

А.А. Горчинська так само виділяє три компонента, які вона вважає найбільш яскраво вираженими в сенсі прояви пізнавального інтересу: пізнавальна самостійність, пізнавальна активність, навченість по предмету [17].

С.В. Дудчик, взявши за основу те розуміння пізнавального інтересу, в якому він трактується як інтегративна якість особистості, вказує на існування:

- мотиваційно-стимулюючого компонента - сукупність потреб, цілей і мотивів навчання, потреба в пізнанні.
- змістовно-діяльнісного компонента - переважаючого характеру навчальної діяльності, ступінь пізнавальної активності, пізнавальної самостійності, прагнення до співпраці і т.д.
- емоційно-оцінного компонента - наявність емоційної реакції і здатність до рефлексії.

Крім виділених компонентів, автор вказує на ряд критеріїв, за якими можна судити про ступінь розвиненості пізнавального інтересу: стійкі пізнавальні мотиви навчання; особистісна значимість вивчення предмета; ступінь навченості з предмету; переважаючий характер пошукової діяльності; особливості переваги різних компонентів навчальної діяльності; пізнавальна активність і пізнавальна самостійність школяра; прагнення працювати в групі; емоції школяра; бажання пояснювати свої успіхи і невдачі внутрішніми причинами [20].

На підставі визначення якісного і кількісного складу даних компонентів можна виділити кілька рівнів пізнавального інтересу: дуже низький - відсутність інтересу; низький - в основі пізнавального інтересу лежить зовнішня мотивація; середній - пізнавальний інтерес підтримується за рахунок стимулювання вчителем; високий (творчий) - пізнавальний інтерес з'являється під впливом внутрішніх рушійних сил розвитку.

З іншої точки зору підходить до виділення рівня пізнавального інтересу Г.І. Щукіна і вказує на:

- стадію цікавості, як початкову, елементарну стадію виборчих відносини. Цікавість обумовлено зовнішніми, незвичайними, непередбаченими обставинами, що мимоволі привертають увагу людини. Це своєрідне орієнтування, але ні в якому разі не справжнє прагнення до пізнання. Хоча дана стадія може служити пусковим механізмом до подальшого розвитку пізнавального інтересу.

- стадію допитливості - на цій стадії спостерігається прагнення проникнути за межі побаченого, прагнення до активних дій в пізнанні світу. Крім того, тут є переживання емоцій подиву, радості пізнання. Допитливість може стати цінною рисою характеру, що сприяє розвиткові особистості.

- стадію пізнавального інтересу - з проявами пізнавальної активності, переважанням пізнавальних мотивів в загальній структурі мотивації. Все це сприяє розвитку прагнення проникнути в суттєві зв'язки між явищами, що вивчаються, дізнатися закономірності.

- стадію теоретичного інтересу, на якій теоретичні питання використовуються як інструменти пізнання. Це найвищий, творчий щабель, що показує людину як діяча, суб'єкта [27].

Є ще один підхід до виділення видів інтересу через визначення його стійкості / нестійкості. У Л.І. Божович можна знайти два види інтересу:

1. Ситуативний, періодичний, що виникає з зовнішніми ознаками об'єктів і явищ. Він нестійкий і неглибокий, але значущий для подальшого розвитку інтересу.

2. Особистісний - відрізняється розумінням сенсу діяльності і наявністю її особистісної значущості [11].

Узагальнюючи представлені у вітчизняній педагогіці і психології підходи до пізнавального інтересу, можемо визначати його як активне емоційно-пізнавальне ставлення до світу, прагнення проникнути в суть явища, наявність знань в певній предметній області.

Дослідження пізнавального інтересу було б неповним, якби ми не торкнулися питання його розвитку. Існує безліч пропозицій для роботи в даному напрямку, більшість з яких зосереджено на виборі оптимальних форм і методів організації навчання. Сюди можна віднести особистісно-орієнтоване, взаємодію учасників освітнього процесу, імітаційні дидактичні ігри, посилення інтенсивності навчання [16].

Все це може говорити про те, що, по-перше, немає універсального способу розвитку пізнавального інтересу дітей, по-друге, про те, що необхідний комплексний підхід до вирішення проблеми розвитку пізнавального інтересу. Особливу увагу слід приділити мотиваційній сфері дитини молодшого шкільного віку, оскільки будь-який зовнішній вплив опосередковується процесами, що протікають всередині суб'єкта.

Вплив на мотиваційну сферу може здійснюватися двома шляхами:

- через поступове розкриття дитиною цілей, які необхідно сформулювати (за задумом дорослого);
- через організацію та супровід в різних видах діяльності дитини, підтримку його пізнавальної активності.

У дослідженні Н.Г. Морозової показані три основних етапи, які важливо враховувати в роботі з розвитку пізнавального інтересу: орієнтовний; мотиваційний і формувальний. На першому етапі дитина отримує мінімальний обсяг знань, умінь, пізнавальних засобів, які будуть включені в подальшу роботу. На другому етапі створюється загальний мотиваційний фон, позитивне ставлення до досліджуваного предмета. На третьому — учні включаються в спеціально організовану діяльність.

У 70-ті роки минулого століття була розроблена методика розвитку пізнавального інтересу, де в якості основи пізнавального інтересу лежить створення ситуації успіху. Ю.С. Юркевич вважає, що для цього необхідно працювати в логіці переходу від підбадьорення, до створення ситуації вимушеного успіху і до реального успіху [39].

Розвиток пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку є комплексним завданням, вирішення якого передбачає врахування мотивації школяра, його вікових та індивідуальних особливостей, стану пізнавальної діяльності, а також підбір ефективних педагогічних засобів, які відповідають етапам роботи над розвитком пізнавального інтересу [20]. Пізнавальний інтерес як засіб навчання виступає в якості педагогічного інструменту вчителя, але він може викликати лише цікавість зовнішніми факторами, іншими словами - початкові елементи допитливості.

Для розширення тлумачення поняття пізнавального інтересу, для з'ясування його сутності відзначимо, що навчальна діяльність відбувається заради пізнання, задоволення пізнавального інтересу. Пізнавальна потреба як прагнення отримувати нові знання ґрунтується не тільки на захопленості змістом, а й на зацікавленому відношенні до процесу оволодіння цим змістом, до придбання способів пізнання.

Щоб повніше розкрити зміст категорії «пізнавальний інтерес як мотив навчальної діяльності», необхідно зупинитися на характеристиці мотиваційної сфери навчання.

Мотив виражає предметну спрямованість дій, характеризує психічний стан людини, безпосередньо пов'язаний з об'єктивними характеристиками предмета, на який спрямована активність. Необхідною передумовою успішності будь-якої діяльності, в тому числі навчальної, є сформованість мотивуючої сфери. Мотив - це

«спрямованість школяра на окремі сторони навчальної роботи, пов'язана з внутрішнім ставленням учня до неї» [3].

Не менш важливою характеристикою мотивів, виходячи з аналізу психологічної літератури, є їхня спрямованість. У цьому випадку прийнято розрізняти пізнавальні мотиви, які проявляються в прагненні учнів до засвоєння знань, до рефлексії своєї діяльності, і соціальні мотиви, якщо в учня виражена спрямованість на іншу людину в ході навчання.

Щоб привернути увагу, потрібно створити мотив, а потім відкрити школярам можливість знаходження мети, системи цілей.

Виділимо наступні моменти, на які вказує Г. І. Щукіна [34]:

- пізнавальний інтерес раніше інших мотивів усвідомлюється школярем;
- пізнавальний інтерес як мотив переважає над іншими мотивами навчальної діяльності;
- пізнавальний інтерес найбільш доступний для спостереження: його легше виявити, розпізнати, викликати, отже, легше керувати його розвитком;
- пізнавальний інтерес - сильний і значущий мотив, він істотно впливає на пізнавальну діяльність, навчальну активність, успішність.

Мотив не може виникнути сам по собі - необхідний зовнішній поштовх, стимул.

У вітчизняній педагогіці, розроблені три основних види стимуляції пізнавального інтересу учнів, де під поняттям «стимул» розуміють «спонукальну причину до дії, зацікавленість у скоєнні чогось» [6].

Провідними джерелами розвитку пізнавального інтересу є зміст навчального матеріалу і організація навчального процесу. Кожне з джерел має особливі, специфічні для нього можливості впливу на розвиток пізнавального інтересу.

Важливим стимулом є новизна змісту, що викликає орієнтовну реакцію учнів. Елементи новизни, внесені в навчальний процес (нові факти, нові результати порівняння, новий аспект передачі матеріалу, нові форми діяльності), завжди роблять свою спонукальну дію.

Важливими стимулами розвитку пізнавального інтересу, пов'язаними зі змістом навчання, є історичний аспект шкільних знань (повідомлення відомостей з історії науки, історії наукових відкриттів); нагальна практична необхідність знань для життя, використання науки з метою практики; показ учням сучасних наукових досягнень; показ практичного і прикладного значення математичних знань; наочність; емоційність; математичне моделювання; постановка різних математичних задач, в тому числі і пізнавальних.

Іншим джерелом, пізнавальних інтересів в навчанні, є сама пізнавальна діяльність учнів, яка, будучи педагогічно доцільно організованою, приносить учням інші враження, викликає інші психічні стани, ніж ті, які виникають під впливом звичайного навчання.

Різноманіття форм самостійних робіт, їх зміна - стимулюють активну діяльність учнів. Проблемна ситуація, створена на уроці, породжує в учнів питання, в яких виражений внутрішній імпульс (потреба в пізнанні даного явища), що зміцнює пізнавальний інтерес. Інтерес, викликаний проблемним навчанням, стає стимулом активності і самостійності учнів.

Стимулюючий вплив на пізнавальний інтерес елементів проблемності знаходиться в тісній єдності з таким стимулом, як надання навчальному процесу дослідницького характеру, що активізує емоційно-вольові та інтелектуальні психічні процеси і сприяє формуванню творчих здібностей учнів.

Стійка риса характеру учня знаходить своє вираження в допитливості, бажанні отримувати знання, постійній готовності і

прагненні до пошукової діяльності, визначає його активність у навчанні, ініціативу в самостійній постановці цілей. Наявність такого пізнавального інтересу дуже цінний для виховання гармонійно розвиненої особистості і цілком відповідає цілям сучасної освіти, сучасної освітньої парадигми.

Ми поділяємо точку зору Г. І. Щукіної на класифікацію характерів і рівнів розвитку пізнавального інтересу:

- аморфні інтереси: неусвідомленість і невизначеність інтересу, перевага репродуктивної діяльності, відсутність прагнення до пізнання, обмеженість кола знань, нестійкість інтересу або його відсутність;
- широкі інтереси: прагнення до вирішення пошукових пізнавальних завдань, особистісне ставлення до діяльності, прагнення вийти за межі програми, широкий кругозір, активність, допитливість;
- ключові інтереси: націленість, локальність предметної спрямованості, висока активність і практична дієвість.

За характером прояву пізнавального інтересу в процесі вивчення предмета виділяються кілька рівнів розвитку пізнавального інтересу: низький рівень, середній рівень, високий рівень.

В учнів з низьким рівнем розвитку пізнавального інтересу активність на уроках ситуативна, часті відволікання, перевага віддається завданням репродуктивного характеру, зі стереотипними діями. Учні із середнім рівнем розвитку пізнавального інтересу воліють вже і пошуковим характером діяльності, але не завжди схильні до виконання творчих завдань, їх самостійна діяльність залежить від зовнішніх стимулів, носить епізодичний характер. Учні з високим рівнем розвитку пізнавального інтересу відрізняються самостійністю, активною участю на уроці [9].

Г. А. Синютін також відзначає той факт, що пізнавальний інтерес як надбання особистості має тісний зв'язок з усіма сторонами

навчального процесу. Він проникає в сферу діяльності і учня і вчителя, оскільки за допомогою пізнавального інтересу можуть бути актуалізовані і зовнішня і внутрішня сторони навчального процесу.

Можна виділити послідовні стадії розвитку пізнавального інтересу [13]: цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес, які певною мірою допомагають більш-менш точно визначити стан вибіркового ставлення учня до предмету і ступінь впливу його на особистість. Глибокий інтерес виникає і розвивається не відразу. Для його виникнення і розвитку потрібна система освіти та самоосвіти, виховання і самовиховання, а не тільки пошуки короточасних засобів впливу, які спонукають і підтримують цікавість і зацікавленість учня на уроці [14].

Педагогічним механізмом, за допомогою якого інтерес стає способом активізації діяльності, є організація освітнього процесу в профільних класах, спрямована на розвиток професійних інтересів школярів, створення умов для зміни структури інтересу, його трансформації від пізнавального до професійного.

Перетворенню пізнавального інтересу в стійку рису особистості сприяють розвиток саморегуляції та самосвідомості учнів, високий рівень розумової діяльності, яка дозволяє учням переходити від руху в предметному матеріалі до логіки матеріалу.

Для правильної організації роботи з розвитку в учнів пізнавального інтересу слід за допомогою прогностичних методів виявити ті «за» і «проти», які впливають на цей процес. Педагогічний колектив школи, який володіє подібним матеріалом, має можливість будувати свою роботу так, щоб, знімаючи негативні фактори, цілеспрямовано формувати у школярів пізнавальний інтерес.

Підводячи підсумок огляду наукових досліджень, присвячених проблемі розвитку пізнавального інтересу можна відзначити, що

пізнавальний інтерес є складним і багатоаспектним поняттям, яке слід розглядати через єдність мотиваційної готовності до діяльності, емоційного ставлення до неї, здатності зберігати інтерес тривалий час, самостійність і наявності певного рівня знань, умінь і навичок.

А пізнавальний інтерес молодшого школяра нами визначається як виборче, активне, емоційно-пізнавальне ставлення до діяльності, прагнення проникнути в суть явища в зацікавленій предметній області.

Інтерес школярів до навчання є головним чинником в процесі оволодіння ними знаннями. А інтерес до отримання знань формується у школярів за умови певної організації вчителем навчальної діяльності. Вона повинна бути спрямована на розвиток його пізнавальних інтересів.

Поняття «інтерес», з позиції таких філософів, як Г.М. Гак, Г.Е. Глазerman, А.Г. Здравомислов, В.П. Тугаринов і ін., відображає об'єктивно існуючі відносини особистості, які проявляються в результаті взаємодії і впливу реальних умов життя і діяльності людини.

Пізнавальні інтереси молодших школярів вивчалися дуже давно, але в даний час коло пізнавальних інтересів молодших школярів суттєво змінився.

Психолого-педагогічні дослідження Л.С. Виготського, В.В. Давидова, Л.В. Занкова, А.А. Люблінської підтверджують, що такі новоутворення молодших школярів, як прагнення до самостійності, підвищення пізнавальної активності, створюють сприятливі передумови для формування стійкого прагнення особистості до знань вже в початкових класах.

Г.І. Щукіна вичленувала ознаки, що відрізняють пізнавальний інтерес від інших мотивів навчання: найбільш бажаний школярами мотив серед інших мотивів навчання; раніше усвідомлюється школярами, носить безкорисливий характер; створюючи внутрішнє середовище розвитку, змінює силу діяльності, впливає на її характер

протікання і результат; розвивається в колі інших мотивів і взаємодіє з ними [3].

Основи теорії пізнавального інтересу в сучасній педагогічній психології не обмежуються розглядом його як значимого мотиву навчання, але і він розуміється широко як інтегральне особистісне утворення.

З появою нового стандарту для початкової школи, варто відзначити, що велика увага стала приділятися позаурочній діяльності в навчальному плані школи. Але позаурочні заняття не повинні бути прямим продовженням або поглибленням традиційного змісту шкільної освіти, адже тоді вони не сприятимуть нормалізації навчального навантаження.

Розвивати пізнавальний інтерес необхідно і в навчальній та у позаурочній діяльності. Дуже важлива система інтеграції змісту навчальних дисциплін в більш вільну практику їх застосування. Як уже зазначалося, в новому стандарті для початкової школи велика увага приділяється позаурочній діяльності, яка може виражатися в проведенні екскурсійної роботи в початковій школі. Екскурсія розглядається не через знаннєву парадигму, а через види діяльності, якими повинен опанувати учень. Екскурсія передбачає перенесення знань в нове середовище при активній інтегративній пізнавальній діяльності. Екскурсії можна представити як особливий вид пізнавальної діяльності учнів, який спрямований на самоосвіту і саморозвиток.

Пізнавальний інтерес проходить кілька стадій розвитку:

інтерес-переживання, змінюється при відповідних умовах в відношення, мотивів діяльності;

інтерес-спрямованість, який сприяє тому, щоб учень осмислив, оцінив об'єкт свого інтересу;

інтерес-потреба, що вказує на зміну інтересу в стійку особистісну характеристику.

Отже, пізнавальний інтерес є одним з найважливіших мотивів навчання школярів. У молодшому шкільному віці особливе місце займає емоційне ставлення школяра до світу, саме тому розвиток емоційної складової в пізнавальній діяльності в цьому віці є одним з ключових.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Сучасний стан розвитку пізнавального інтересу в учнів початкової школи

Пізнавальна діяльність молодших школярів спрямована на формування пізнавального інтересу. На кожному уроці застосовуються методи, засоби і технології навчання, які максимально реалізують індивідуальні переваги кожного окремого учня; формують його активну, самостійну і ініціативну позицію в навчанні; розвивають загальні вміння та навички: дослідницькі, рефлексивні.

Педагоги, психологи для формування пізнавального інтересу молодших школярів в освітньому процесі виділяють фактори, що впливають на цей процес.

Ці фактори можна розділити на п'ять груп: спонукальні - цікавість, допитливість, прагнення пізнати нове; освітні - уявлення, факти, закони, теорії, методи науки; організаційні - методи, прийоми і способи роботи вчителя з учнями; соціальні - батьки, засоби масової інформації; психологічні - вікові особливості молодших школярів, схильності, навички, воля та ін.

Група спонукальних чинників спрямована на вирішення найближчих завдань молодших школярів (отримання хорошої оцінки) і задоволення нагальних потреб (задоволення цікавості).

До групи освітніх факторів прийнято відносити: закони, принципи, факти - всі провідні знання, які використовуються для виконання пізнавальних завдань, які стимулюють учнів до розумової діяльності.

До групи організаційних чинників, що впливають на формування пізнавального інтересу молодших школярів, відносять: методи, прийоми

і способи роботи вчителя з учнями; форми проведення класних і позаурочних занять.

Група соціальних факторів включає в себе: вплив батьків, засоби масової інформації і т. д.

Групу психологічних факторів умовно ділять на дві підгрупи: мотиваційну і особистісну.

З урахуванням всіх перерахованих вище факторів в дидактичному процесі відбувається:

- формування пізнавальної активності і мотивів пізнавального інтересу: цікавість, допитливість, прагнення дізнатися щось нове, небажання отримати погану оцінку та ін.;

- усвідомлення процесу навчання, що полягає в вираженні власних поглядів і переконань, потреби в самовдосконаленні;

- проведення класних і позаурочних занять: олімпіад різного рангу (міських, республіканських, російських), конференцій, марафонів знань по предмету, що сприяє формуванню пізнавальних дій і операцій;

- освоєння початкових форм пізнавальної та особистісної рефлексії [2; 3].

Перелік вищевказаних чинників при побудові освітнього процесу є необхідною умовою формування пізнавального інтересу молодших школярів [4].

Проведене нами дослідження дозволило виявити розходження в поглядах на ступінь впливу окремих факторів на формування пізнавального інтересу молодших школярів. Учні, їх батьки та вчителі по-різному ранжували фактори впливу. Однак більшість досліджуваних показало, що на перше місце серед факторів, що впливають на формування пізнавального інтересу, слід ставити групу психологічних факторів. Важливе місце серед групи психологічних чинників зайняли: нахили, здібності та потреби учнів.

У кожному класі, як показували наші спостереження, є учні, які відчують тягу до певної діяльності. Якщо школяр має схильності до певної області знань, то в «руках» гарного педагога, у нього сформується пізнавальний інтерес. Розвиваючи його, учитель отримає успішного учня, який досягатиме хороших результатів в олімпіадах, наукових конкурсах та ін.

Сьогоднішні школярі живуть в оточенні техносфери, яку вони освоюють в дитинстві і через яку сприймають навколишній світ, життя країни в цілому. Засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, інтернет) виконують певні функції в процесі формування особистості школяра. Це інформаційна, нормативна функції, проведення дозвілля і ін. На жаль, сучасні ЗМІ багато в чому втратили виховне і навчальне значення. Практично зникли з екранів телевізорів навчальні програми, всі канали заповнені розважальними і псевдопізнавальними програмами.

Пізнавальний інтерес визнаний одним із значущих факторів навчального процесу, який впливає як на створення гуманно-особистісного стилю взаємодії вчителя і учнів, так і на інтенсивність протікання пізнавальної діяльності учнів. Під його впливом активніше протікає сприйняття, гостріше стає спостереження, активізується логічна пам'ять, інтенсивніше працює уява. Саме інтерес керує пошуком, здогадкою. Під впливом пізнавального інтересу діяльність учнів стає продуктивніше. Гуманно-особистісний стиль зміцнює пізнавальний інтерес і проявляється в різних формах в освітньому про- процесі:

- у формі інтелектуальної активності, коли учні, по-перше, задають питання вчителю. Так як питання дітей мають різний рівень пізнавальної цінності, слід мати на увазі ті з них, які носять справді пізнавальний сенс, тобто або виявляють бажання учня уточнити щось, або відкрити перспективу подальшого пізнання. По-друге, прагнуть брати участь в обговоренні на уроці питань, у доповненнях, хочуть висловити свою

точку зору. По-третє, вільно оперують набутими науковими знаннями. По-четверте, прагнуть поділитися з іншими (однокурсниками, батьками, вчителем) новою інформацією, яка виходить за межі програми.

У формі емоційних проявів: міміки, жестів, обміну враженнями з сусідом. Емоційні прояви пов'язані, по-перше, з процесом осяяння, раптово виниклої радісної перспективи знайденого рішення і впевненості в своїх силах, по-друге, зі знайденим раціональним способом вирішення завдання, з успіхом діяльності, по-третє, з певним ставленням до героя літературного твору і т. д.

У формі вольових проявів: в зосередженості уваги і слабким відволіканням. Показовими в цьому відношенні є реакція учнів на дзвінок з уроку. Для одних дзвінок є - нейтральним подразником, і вони продовжують роботу, намагаючись довести її до логічного кінця, інші моментально перестають слухати, закривають книги і зошити, залишаючи незакінчену розпочате завдання, і першими вибігають на перерву.

У формі вільного вибору діяльності. У вільному виборі, надаючи перевагу певній галузі знань, учень розкриває і свої інтереси, і свої соціальні можливості, і всі накопичені ним у навчанні знань [5].

Учитель здійснює керівництво та управління вихованням і розвитком молодших школярів в процесі навчання, формуванням всієї сукупності його особистісних характеристик. До завдань вчителя входить стимулювання підвищеного рівня зацікавленості молодших школярів у навчальній діяльності, та виконання функції мотиватора.

Управління учителем формуванням пізнавального інтересу молодших школярів полягає в правильному стимулюванні самостійних дій учня. Тут мається на увазі не тільки методично грамотно вибудований учителем освітній процес, спрямований на формування пізнавального інтересу школярів, а й заходи моральної підтримки учнів,

які виявляють пізнавальну самостійність і активність на уроці, при виконанні домашніх завдань і т.д.

Учитель «заражає» молодших школярів бажанням вчитися, зацікавлює учня проблемними і творчими завданнями, виконанням індивідуальних завдань і подальшим виступом перед групою або класом, що накладає велику відповідальність на учня і вимагає від нього інтенсивної та якісної самостійно підготовки.

Диференціація домашніх завдань, а головне оптимальний його обсяг, так як великий обсяг домашнього завдання не дає можливості відірватися від підручника чи конспекту, сприяє пізнавальній активності молодшого школяра. Домашнє завдання може бути диференційованим, пролонгованим, творчим і т.д. Тоді зникне проблема перевантаження учнів за обсягом завдань до дому.

Керуючи процесом формування пізнавального інтересу школярів вчитель вибирає по відношенню до учнів гуманістичний підхід, що передбачає самоорганізацію, особистісну творчість, свободу, вибір, альтернативність, взаємодію, педагогічну підтримку саморозвитку особистості.

Саме в можливостях подолання вчителем ригідності мислення за допомогою співтворчості з учнями навчання створює сприятливий психологічний клімат.

Для навчального процесу в цілому важливо не тільки сформувати пізнавальний інтерес молодших школярів, а й утримати його, а в ідеалі розвинути до найвищого рівня, теоретичного інтересу.

У учнів одного і того ж класу пізнавальний інтерес може мати різний рівень свого розвитку і різний характер проявів, обумовлених різним досвідом, особистими шляхами індивідуального розвитку.

При правильній організації їх взаємодії відбувається інтеграція їх діяльностей, спрямована на досягнення спільної мети. У розробленій

теоретичній моделі передбачається, що вчитель керує таким способом пізнавальною діяльністю учня, що той працює в режимі творчого пошуку. В такий режим молодший школяр входить у випадку сильної зацікавленості змістом матеріалу або результатом своєї навчальної діяльності.

Отже, факторами, які зміцнюють зв'язки, підвищують тісноту взаємодії компонентів «учитель» і «учень», направлених на формування пізнавального інтересу, є: правильно обраний стиль і тон спілкування з учнем; здійснення індивідуального підходу на уроках; вміння зацікавити учня, показати значимість і важливість матеріалу; дохідливо пояснювати матеріал; встановлення зворотнього зв'язку з учнями, оцінювати результати перевірочних і самостійних робіт і робити правильні висновки.

З боку учня по відношенню до вчителя такими факторами є: довіра і повага до вчителя; встановлення навчального контакту з ним; позитивне ставлення до навчання взагалі і до досліджуваного предмета зокрема; типологічні особливості молодшого школяра на основі стилів і темпу діяльності вчителя.

2.2. Результати діагностики пізнавального інтересу в учнів початкової школи

Для вивчення особливостей формування пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку нами був проведений експеримент на базі Миролубівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Білозерської районної ради Херсонської області.

В експерименті взяли участь учні 3 класу в кількості 20 осіб.

Експеримент складався з трьох етапів:

1 етап - констатуючий.

На цьому етапі була проведена первинна діагностика рівня сформованості пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку.

2 етап - формуючий.

На цьому етапі проводилися заняття, спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку.

3 етап - контрольний.

На цьому етапі була здійснена повторна діагностика рівня сформованості пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку. Також був проведений аналіз отриманих результатів.

Для виявлення рівня сформованості пізнавального інтересу у молодших школярів були виділені наступні критерії та показники:

- когнітивний (наявність пізнавальних питань, емоційна залученість дитини у діяльність);
- мотиваційний (створення ситуацій успіху та радості, цілеспрямованість діяльності, її завершеність);
- емоційно-вольовий (прояв позитивних емоцій у процесі діяльності; тривалість і стійкість інтересу до вирішення пізнавальних завдань);
- дієво-практичний (ініціативність у пізнанні; прояв рівнів пізнавальної діяльності та наполегливості, ступінь ініціативності дитини).

На основі виділених критеріїв, а також для аналітичної обробки результатів дослідження і отримання кількісних показників були виділені три рівня сформованості пізнавальних інтересів у молодших школярів: низький, середній і високий.

Низький рівень - діти не проявляють ініціативності і самостійності в процесі виконання завдань, втрачають до них інтерес при труднощі і

виявляють негативні емоції (прикрість, роздратування), не ставлять пізнавальних питань; потребують поетапне пояснення умов виконання завдання, потребують показу способу використання тієї чи іншої готової моделі.

Середній рівень - велика ступінь самостійності школярів у прийнятті завдання і пошуку способу її виконання. Зазнаючи труднощів у вирішенні завдання, діти не втрачають емоційного ставлення до них, а звертаються за допомогою до вихователя, задають питання для уточнення умов її виконання та отримавши підказку, виконують завдання до кінця, що свідчить про інтерес дитини до даної діяльності і про бажання шукати способи рішення задачі, але разом з дорослим.

Високий рівень - прояв ініціативності, самостійності, інтересу і бажання вирішувати пізнавальні завдання. Що стосується труднощів діти не відволікаються, виявляють завзятість і наполегливість в досягненні результату, яке приносить їм задоволення, радість і гордість за досягнення.

Для виявлення рівня сформованості пізнавальних інтересів ми використовували метод спостереження, індивідуальні бесіди з учнями, з учителями, які працюють в даному класі, анкетування серед учнів і вчителів, займалася вивченням дітей в процесі спільної підготовки і проведення колективної творчої справи. У процесі спостереження ми зазначили, що діти:

1. Чи відрізняються старанністю до навчання.
2. Виявляють цікавість до предмету, спрямовані на об'єкт вивчення.
3. На уроках емоційно активні.
4. Ставлять питання, прагнуть на них відповісти.
5. Виявляють цікавість.

6. Самостійно виконують завдання вчителя.

7. Виявляють стійкість вольових якостей

Крім того було проведено анкетування за методикою Л.М.Фрідмана. Дітям було запропоновано відповісти на наступні питання:

1. Що найбільше приваблює в школі?

а) спілкування з товаришами;

б) отримання відміток;

в) громадська робота;

г) впізнавання нового;

д) самостійна робота;

е) інше.

2. Назвіть найважчий навчальний предмет.

3. Назвіть найцікавіший навчальний предмет.

4. Назвіть найкорисніший навчальний предмет.

5. Який навчальний предмет можна виключити?

6. Які ще навчальні предмети можна включити в навчання?

У досліджуваному класі 20 учнів. Аналіз результатів робіт показав, що 36% дітей приваблює в школі отримання оцінок, по 24% - спілкування з товаришами і 15% - самостійна робота, 18% - пізнавання нового, 7% - громадська робота.

На пропозицію назвати найважчий предмет 59% учнів відповіли, що це математика, 25% - англійська мова, 3% - образотворче мистецтво. Найбільш цікавим предметом для школярів є образотворче мистецтво (31%), фізкультура і літературне читання (по 17%), музика (18%). Найкориснішим навчальним предметом більшість учнів вважає фізкультуру - (58%), 14% дітей назвали навчання грамоти, по 7% найцікавішим назвали інформатику, я досліджую світ і літературне читання і тільки 6% учнів в класі порахувало корисною математику. На

питання "Який з навчальних предметів можна було б виключити?" 40% дітей відповіли, що можна виключити математику, 10% - фізкультуру, по 6% вважають непотрібним літературне читання та образотворче мистецтво. На запропоноване запитання "Які ще предмети можна включити в навчання?" 55% учнів відзначило робототехніку, 40% - побажали включити в процес навчання хореографію.

Також було проведено спостереження за учнями по семи критеріям на перших трьох уроках Української мови для виявлення рівня пізнавальної активності. Результати показані в Додатку А.

Розглядаючи результати, можна зробити висновок, що пізнавальні інтереси в досліджуваному класі розвинені на недостатньому для успішного навчання рівні. Мало хто з учнів проявляє інтерес до Української мови. Школярі усвідомлюють, що потрібно отримувати високі оцінки, але не замислюються над тим, що для цього необхідно багато працювати і здобувати нові знання та вміння.

Успішність навчання залежить від підвищення рівня пізнавальних інтересів, а вони, в свою чергу, безпосередньо залежать від гри.

Одним з поставлених перед нами завдань було виявлення відносин вчителів і учнів до дидактичної гри. В результаті цього в школі було проведено анкетування вчителів. В анкетуванні взяли участь 10 вчителів початкової школи. В процесі опитування були виявлені наступні дані:

На питання №1: "Яке місце займає гра в розвитку особистості дитини". 60% опитаних вчителів вважає - "найголовніше", 40% - "не саме головне".

Питання №2: "Ви в своїй педагогічній практиці багато часу відводите дидактичній гри в навчальному процесі?" 60% вчителів відповіло - "дуже багато", а 40% - не дуже багато, але достатньо.

На думку опитаних вчителів (1 чол. - 10%), головними труднощами в проведенні дидактичної гри є відсутність в школі

необхідних умов. 3 людини - 30% вважають, що потрібно багато часу. А 60% - 6 вчителів не мають труднощів в проведенні дидактичних ігор.

За результатом опитування складена таблиця 2.1.

Яке місце займає гра в розвитку особистості дитини		Ви в своїй педагогічній практиці багато часу відводите дидактичній грі в навчальному процесі		Які труднощі виникають під час використання ігор?		
Головне	Не саме головне	Багато	Не дуже багато	Відсутність в школі	Потрібно багато часу	Не мають труднощів
60%	40%	60%	40%	10%	30%	60%

Таблиця 2.1. Ставлення вчителів до дидактичної гри

Висновок: вчителі позитивно ставляться до дидактичної гри і активно використовують її у своїй педагогічній діяльності, незважаючи на об'єктивні труднощі в проведенні, і не вважають гру марною тратою часу.

Також нами були проанкетовані учні інших початкових класів з метою виявлення, в якій формі дітям найбільше подобаються проведені уроки (Додаток Б). В опитуванні взяло участь 16 учнів з 4 класів за довільним вибором. У таблиці 2.2 вказані ті відповіді, які обрали учні.

Які уроки ти любиш більш за все?		Як би ти був вчителем, чого більше було б на твоєму уроці?		Як часто в твоєму класі бувають ігри?		Як ти відносишся до гри на уроці?		Як ти вважаєш, яка користь від гри на уроці?	
Всі уроки	-	Роботи з учнем	2	Дуже часто	10	Залюбки приймаю участь	14	Дуже велика	6
З використанням схем, таблиць, картин	1	схем, таблиць, картин	1	Іноді	3	Не люблю приймати участь	1	Велика	6
З використанням ігор	12	Ігор	12	Дуже рідко	3	Нудно	1	Низька	2
Головне, щоб на уроці було	3	Самостійних робіт	1					Дуже низька	2

цікаво									
--------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Таблиця 2.2. Ставлення учнів до дидактичної гри

З усього цього можна зробити висновок, що учні початкової школи позитивно ставляться до використання гри на уроках. Якби учні були вчителями, то більше 50% використовували б на своїх уроках ігри. Більшість дітей вважає, що ігри на уроках приносять велику користь і з задоволенням в них беруть участь.

Таким чином, необхідно в кожний урок включати ігрові моменти, але не в якості розрядки обстановки, а з метою активізації знань дітей, розвитку психічних процесів.

З цією метою нами було проведено формуючий етап експерименту, в який були включені заняття з дидактичними іграми, спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів.

1. Дидактична гра «Твердий - м'який»

Мета: повторення правопису твердого та м'якого знаків.

Учні діляться на дві команди. Одна команда називається «Камінь», інша - «Вата». Команда «Камінь» встає, якщо я прочитаю слово з твердим знаком, якщо читаю слово з м'яким знаком, встає команда «Вата».

2. Дидактична гра «Будь уважний».

Мета: активізувати пам'ять, увагу, словниковий запас, спираючись на знання правил.

3. Дидактична гра «Бумеранг»

Мета: виховати у дітей увагу і швидкість реакції.

Учневі необхідно згадати потрібне слово і «повернути» його вчителю.

Знайди синонім.

Проста людина (нехитрий), просте завдання (легке), проста істина (прописна); неспокійний чоловік (невгамовний), неспокійний погляд (тривожний); міцна дружба (надійна).

Знайди антонім.

Близький берег (далекий), близька людина (чужа); весела комедія (нудна), веселий настрій (сумний); глибокий колодязь (мілкий), глибокі знання (поверхневі); дрібна риба (велика), мілка річка (глибока).

4. Дидактична гра «Фразеологічний звіринець».

Мета: розширення словникового запасу учнів.

Додати відсутнє слово - назва тварини. Голодний як ... (вовк). Хитрий, як ... (лисиця). Боягузливий, як ... (заєць). Німий як ... (риба). Колючий як ... (їжак). Здоровий як ... (бик).

5. Дидактична гра «Прибери зайвий вагон».

Мета гри: створити умови для закріплення складу слова, вчити бачити слово, яке відрізняється від інших за своїм складом.

забіг, заплив, закон, запуск.

чайник, кавник, молочник, віник.

6. Дидактична гра «Місток».

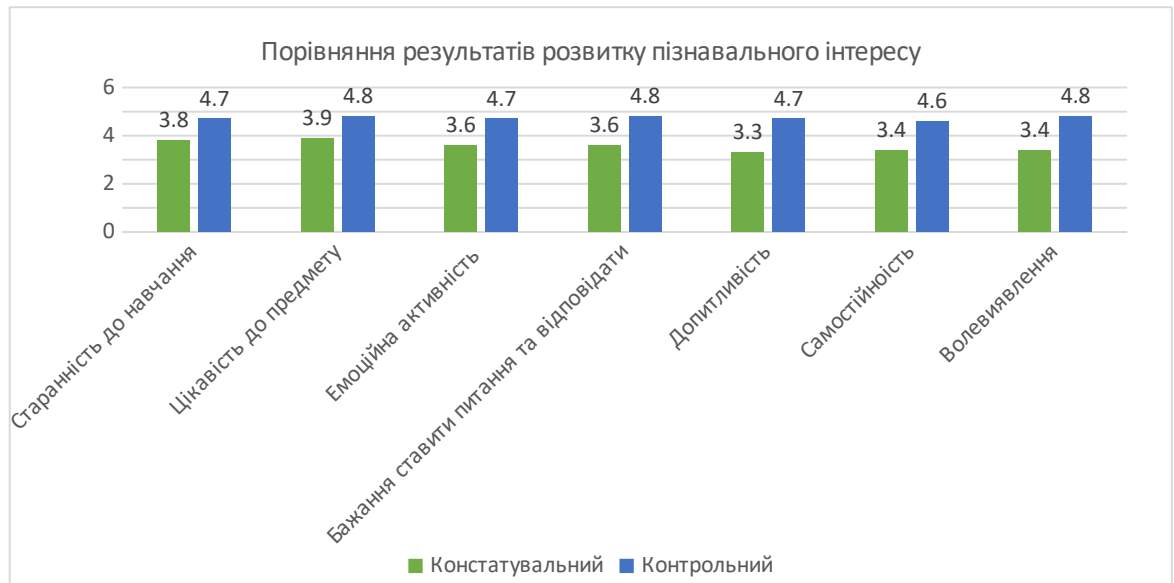
Мета гри: створити умови для повторення суфіксального способу словотворення, правопису суфіксів.

7. Дидактична гра «Чудо - дерево».

Мета гри: створити умови для комплексного повторення способів словотворення.

Перша команда утворює слова з коренем шум, друга команда утворює слова з коренем звір, а третя команда розповідає нам, який спосіб словотворення використовувався при отриманні нових слів. Кожен член команди утворює по одному слову. Слова, які повинні вийти в учнів: безшумно, галасливий, пошуміти, зашуміти, шумок, звірятко, звірячий.

Після закінчення формуючого експерименту було проведено контрольний етап експерименту.

Малюнок 2.1. Порівняння результатів розвитку пізнавального інтересу

У процесі спостереження за учнями під час проведення уроків, позаурочної діяльності, спільної підготовки і проведення колективних і творчих заходів після впровадження в навчальну діяльність ігор було виявлено, що відбулися істотні зміни в рівні розвитку пізнавальної активності дітей.

Порівняння результатів розвитку пізнавального інтересу 1 і 3 етапів експерименту представлені на малюнку 2.1.

Дані діаграми вказують на значні позитивні зміни в рівнях розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Результати дослідження переконують у важливості організації і проведення занять з використанням ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів дітей. Таким чином, оцінка результатів свідчить про те, що розроблені заняття для розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів є ефективними.

Хочеться відзначити і деякі психологічні особливості пізнавальних інтересів, що з'явилися у дітей після проведення формуючого експерименту. Практично у всіх дітей явно виросла ініціативність в пошуку нових способів поводження з пропонованим об'єктом. У дітей

з'явився момент «обмірковування» - коли дитина, в певний момент, вичерпавши свої можливості, не йде з ситуації, не починає повторювати вже зроблені раніше варіанти, а бере «тайм-аут».

Отримані нами дані дозволяють зробити наступні висновки: після проведення формуючого експерименту рівень розвитку пізнавальних інтересів дітей значно виріс.

Побудова занять із застосуванням ігрових технологій з метою підтримки пізнавальної ініціативи дитини, веде до розвитку його пізнавальних інтересів.

До кінця експерименту емоційна залученість і ініціативність випробовуваних виросла в півтора рази, а цілеспрямованість - більш ніж в 2 рази.

Проведений експеримент дозволяє зробити висновок, що пізнавальні інтереси мають свою зону найближчого розвитку та формуються під впливом педагога під час проведення заняття з використанням ігрових технологій.

Таким чином, використовуючи ігрові технології на заняттях в початковій школі, можна цілеспрямовано розвивати пізнавальні інтереси у дітей молодшого шкільного віку.

В ході цілеспрямованої роботи по впровадженню ігор в процес навчання на уроках у більшості учнів відзначено зростання пізнавальної активності, розширення і поглиблення пізнавальних інтересів, бажання і спроможності вчитися. З'явилася увагу школярів до своїх особливостей, здібностей, підвищилася успішність, покращився їхній емоційний стан.

ВИСНОВКИ

Отже, проведене нами дослідження дозволило зробити наступні висновки:

Молодший шкільний вік - один з найважливіших періодів життя людини. На цьому етапі розвитку учні накопичують знання про навколишній світ. У розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів важливу роль відіграють такі пізнавальні процеси, як пам'ять, уява, сприйняття, мислення.

Нами була вивчена і проаналізована психолого-педагогічна література з проблеми, на підставі якої з'ясувала, що пізнавальний інтерес - це складне ставлення людини з явищами навколишньої дійсності, в якій висловлено його прагнення до всебічного, глибокого вивчення, пізнання їх істотних властивостей. (Г. І. Щукіна)

Також нами були розглянуті стадії пізнавального інтересу (цікавість, допитливість і теоретичний інтерес), основні методи формування пізнавального інтересу на уроках (метод емоційного стимулювання, створення ситуації успіху в навчанні, проведення пізнавальних ігор, створення ситуації пізнавального спору) і виявлена роль гри в процесі розвитку пізнавального інтересу молодших школярів.

Підводячи підсумок огляду наукових досліджень, присвячених проблемі розвитку пізнавального інтересу можна відзначити, що пізнавальний інтерес є складним і багатоаспектним поняттям, яке слід розглядати через єдність мотиваційної готовності до діяльності, емоційного ставлення до неї, здатності зберігати інтерес тривалий час, самостійність і наявності певного рівня знань, умінь і навичок.

Пізнавальний інтерес проходить кілька стадій розвитку:

інтерес-переживання, змінюється при відповідних умовах в відношення, мотивів діяльності;

інтерес-спрямованість, який сприяє тому, щоб учень осмислив, оцінив об'єкт свого інтересу;

інтерес-потреба, що вказує на зміну інтересу в стійку особистісну характеристику.

Проведений експеримент дозволяє зробити висновок, що пізнавальні інтереси мають свою зону найближчого розвитку та формуються під впливом педагога під час проведення заняття з використанням ігрових технологій.

Таким чином, використовуючи ігрові технології на заняттях в початковій школі, можна цілеспрямовано розвивати пізнавальні інтереси у дітей молодшого шкільного віку.

В ході цілеспрямованої роботи по впровадженню ігор в процес навчання на уроках у більшості учнів відзначено зростання пізнавальної активності, розширення і поглиблення пізнавальних інтересів, бажання і спроможності вчитися. З'явилася увагу школярів до своїх особливостей, здібностей, підвищилася успішність, покращився їхній емоційний стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися. Дошкільне виховання. 2000. №5. 6-7 с.
2. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. К: Веселка, 1998. 334 с.
3. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Я і Україна: Підруч. для 3 кл. К.: Форум, 2003. 176 с.
4. Байбара Т.М., Бібік Н.М. Я і Україна: Підручник для 4 кл. К. Форум, 2004. 176 с.
5. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. К.: Віпол, 1987. 96 с.
6. Білецька Н.Д. Українські загадки, прислів'я, приказки про природу. Розкажіть онуку. 1999. №2. С.34-35.
7. Бойченко С.О. Використання елементів народознавства у навчально-виховному процесі. Початкова школа. 1996. №9. С.33-36.
8. Бугрій О.В., Буряк В.К. Формування в учнів пізнавальних умінь. Рідна школа. 1993. № 2. С. 31 – 34.
9. Бутрім В. Ігрові завдання з природознавства. Початкова освіта. 2004. № 9. С. 21 – 23.
10. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. К.: Каравела, 2008. - 400 с.
11. Вікторенко І. Формування пізнавального інтересу до природознавства засобами усної народної творчості. Рідна школа. 2004. № 3. С. 54 – 56.
12. Водолазька С. Формуємо пізнавальний досвід дитини. Початкова школа. 1997. № 4. С. 9 – 10.
13. Друзь Б.Г. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів у процесі навчання. К.: Рад. школа, 1978. 126 с.

14. Жаркова І, Мечник Л. Система пізнавальних завдань як засіб формування дієвих природничих знань молодших школярів. Початкова школа. 2003. № 4. С. 19 – 21.
15. Жоржик О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності. Рідна школа. 2000. № 1. С. 27 – 28.
16. Журавель С.В., Кудикіна Н.В. Виховання у молодших школярів пізнавальних інтересів у процесі гри. Педагогіка: респ.наук.метод.зб. –К.:Рад.шк. 1987. вип.26. – С.50-55.
17. Зозуля М. Спрямованість особистості учня на навчально-пізнавальну діяльність. Рідна школа. 2000. № 9. С.59 -60.
18. Киричук О.І. Навчальні інтереси молодших школярів. К.: Рад. Школа, 1982.-128 с.
19. Князева Т, Створення проблемних ситуацій на уроках з природознавства. Початкова школа. 2000. №3. С.18-19.
20. Коберник О., Коберник Т. Активізація навчально-пізнавальної діяльності школярів. Рідна школа. 1999. № 12. С. 55 – 60.
21. Коваль Н., Волощук В. Картки з природознавства для учнів 3(2)класу. Початкова школа, 2000. №2. С.31–34.
22. Коваль Н.С. Самостійна робота учнів на уроках природознавства. Посібник для вчителів. К.:Рад.школа, 1982. 96 с.
23. Корнеев В.П. Основи розвитку пізнавальних інтересів. Рідна школа. 1993. № 5. С. 36 – 40.
24. Криволапова Н.А. Педагогическое содействие развитию познавательных способностей обучающихся. Профильная школа. 2005. № 4. С. 46 – 50.
25. Кубинський М.В. Роль усної народної творчості у розвитку молодших школярів. Початкова школа. 1993. №4. С.8-13.
26. Кузнєцова Л.М. От познавательного интереса к созеданию знаний. Педагогіка. 1993. № 4. С.35 – 39.

28. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів: (Спецкурс із дидактики): (Спецкурс із дидактики): [Навч. посібник для пед. ін-тів]. Х.: основа, 1990. 89 с.
29. Миронов А.В. Методика изучения окружающего мира в начальных классах. М.: Просвещение, 1990. 192с.
30. Нарочна Л.К., Ковальчук Г.В., Гончаров К.Д. Методика викладання природознавства. К.: Вища школа, 1990. 302 с.
31. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. К.: Початкова школа, 2016. 432 с.
32. Савельєва С. Використовуючи усну народну творчість. Початкова школа. 1998. №10. С.49-52.
33. Савина Т.А. Элементы игры на уроках. Начальная школа. 2015. № 10. С. 34.
34. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. К.: Генеза, 1999. 368 с.
35. Савченко О.Я. Сучасний урок в початкових класах. К.: Магістр. 1997. 256 с.
36. Савчин.М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академвидав,2005. 360с. .
37. Соколова Н.Ю. Как активизировать познавательную деятельность учащихся. Педагогика. 2018. № 7. С.32 – 36.
38. Шаповал Л. Казка як засіб формування екологічних знань. Початкова школа. 2018. №1. С.24 - 25.
39. Шелестов Л. Організація творчої навчально – пізнавальної діяльності учнів. Рідна школа. 2016. № 9. С. 48 – 50.
40. Шушора Л. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів як вимога сьогодення. Рідна школа. 2016. № 2. С. 11 – 13.

41. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. Учебное пособие для студентов педагогических институтов. М.: Просвещение, 1979. 160 с.

42. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике. М.:Просвещение, 1971. 177 с.

43. Федотова Н. Цікаві задачі з природничим змістом. Початкова школа, 2015. №6. С.8–10.

44. Харитонова З. Вправи на розвиток спостережливості. Початкова школа, 2016. №4. С.19–20.

45. Хитяева Л.П. Дидактичні роздаткові картки з природознавства. Початкова школа, 2012. №11. С.47–52.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати рівня пізнавальної активності учнів

	Стаанні сть	Цікавіс ть	Емоціо нальніс ть	Наполег лівість	Допито ивість	Самості йність	Витрим ка
Ануфрієв Андрій	++++ 4	++++ 4	+++ 3	++++ 4	++ 2	+++ 3	++++ 4
Баланова Соня	++++ 4	++++ 4	++++ 4	+++ 3	+++ 3	+++ 3	+++ 3
Волошук Максим	+++ 3	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4	+++ 3
Гайдуков Артем	+++ 3	+++ 3	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++ 2	+++ 3
Еманов Тимофій	+++ 3	++++ 4	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++ 2	+++ 3
Ковальова Аліна	+++ 3	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++ 2	++ 2	+++ 3
Ковалевич Саша	++++ 5	++++ 5	++++ 5	+++++ 5	++++ 5	++++ 5	++++ 5
Комаров Віталій	++++ 4	++++ 4	+++ 3	+++++ 5	+++ 3	++++ 4	++++ 4
Курак Кирило	+++ 3	+++ 3	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++ 2	++ 2
Лобанова Діана	++++ 5	++++ 5	++++ 4	+++++ 5	++++ 4	++++ 5	++++ 5
Марш Аня	+++ 3	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++ 2	+++ 3	+++ 3
Орлов Артем	++++ 5	++++ 4	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++++ 4	+++ 3
Райкова Соня	++++ 4	++++ 5	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4
Ридалова Даша	++++ 4	++++ 5	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4
Ричков Іван	+++ 3	++++ 4	++++ 5	+++ 3	++++ 4	+++ 3	+++ 3
Ричков Тарас	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++ 2	++ 2	++ 2	++ 2
Святюк Анатолій	++++ 5	++++ 4	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++++ 4	++++ 4
Соловей Віра	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4	++++ 4
Судак Артем	+++ 3	+++ 3	+++ 3	++ 2	++ 2	+++ 3	++ 2
Шимов Данило	++++ 5	+++ 4	++++ 5	+++++ 5	++++ 5	++++ 4	++++ 4
Середній бал	3,8	3,9	3,6	3,6	3,3	3,4	3,4

Додаток Б**Анкета**

Проводиться з метою виявлення ставлення дітей до гри на уроці

1. Які уроки ти найбільше любиш?

- з використанням таблиць, схем, малюнків,
- головне, щоб було цікаво,
- з використанням гри,
- урок він і є урок, хоч що, все одно нудно,
- не люблю будь-які уроки,
- не знаю, мені все одно.

2. Якби ти був учителем, чого б у тебе було більше на уроці?

- таблиць, схем, малюнків,
- різних ігор,
- самостійних робіт,
- робіт з підручником,
- індивідуальної роботи з картками.

3. Як часто у вашому класі на уроках бувають ігри?

- дуже часто,
- часто,
- не дуже часто,
- зрідка,
- ніколи.

4. Як ти ставишся до гри на уроці?

- дуже хочеться брати участь,
- немає великого бажання підтримувати гру,
- гра на уроці - марна трата часу.

5. Як ти думаєш, яка користь від гри на уроці?

- дуже велика,
- велика,
- не дуже велика,
- невелика,
- ніякої користі,
- не знаю.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Войлакова Ірина Іванівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)